

Kalp, Vicdan, Marifetullah ve Muhabbetullah

Kalp, maddî ve manevî olmak üzere iki manada kullanılır. Birincisine **yürek**, diğetine de **gönül** denilir. Maddî kalp, çam kozalağı şeklinde, kılcal damarlara kadar kan pompalayan ve insan hayatını devam ettiren bir organdır. Diğeri ise, şuur, vicdan, idrak ve muhabbet gibi manevî âlemlerin merkezi konumunda ve mekânı olmayan rabbanî bir duygudur. İşte insanın asıl kıymeti ve hakikati bu manevî kalp sayesinde anlaşılır ve bilinir.

Kalbe, beytullah ve arş-ı Samedani de denilmiştir. Bir cevher-i mücerret olan kalb, bütün âlemleri içine alacak kadar geniş olmasındandır ki, İslâm alimleri,

“İnsan âlemleri içine alan bir nüsha-i kübradır.” demişlerdir.

Kalbe, İslâmiyet’in mahalli olması hasebiyle **Sadr**, Hakk’a muhabbetin menşei olması cihetiyle **Şigâf**, Rû’yetullah’a mazhar olmasıyla **Fuâd**, dini bilmenin ve imanın mahalli olması noktasından **Habbet-ül- kalp** ve esma-i ilâhiyeye ayine olması bakımından da **Mehcetü’l- kalp** denilmiştir.

Kalp, imanın mahalli, marifet ve muhabbetin, sıfat ve esma-i ilâhiyenin tecelligâhı, bütün feyizlerin ma’kesi ve manevî duyguların merkezidir. Kudsî bir hadiste Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

“Ben yerlere ve göklere sığmadım, ancak mümin kulumun kalbine sığıdım. (Yani onun ile bilindim.)”

Âyine-i samed olan kalp, beden ikliminde itaat olunan bir melik gibidir. Cenab-ı Hakkın marifet ve muhabbetine mazhar ve ayna olan bu kalbin değeri, bütün tasavvurların fevkindedir.

İnsanı Allah’a dost eden ve sevdiren muhabbettir. Eğer o kalp, iman, marifet, muhabbet ve fazilet gibi ulvî hakikatlere ayna olursa, diğere duygular da onun ile kıymet kazanır ve nurlanır. Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:

“Vücutta bir parça vardır ki, o sağlam olursa bütün vücut sağlam olur. O bozuk olduğu zaman bütün vücut harap olur. Dikkat edin, işte o kalptir.”

Kalbin hayatı iman, marifetullah ve muhabbetullah; ölümü ise, küfür ve günahlarda ısrar iledir. Bediüzzaman Hazretleri bu tehlikeyi şöyle dikkat çeker:

“Evet günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra tâ nur-u imanı çıkarıncaya kadar katılaştırıyor. Her bir günah içinde küfre gidecek bir yol var. O günah istiğfar ile çabuk imha edilmezse, kurt değil, belki küçük bir manevî yılan olarak kalbi ısırıyor.”[1](#)

Bir ayette mealen şöyle buyrulur:

“Allah’ın, göğsünü İslâm’a açtığı, böylece Rabbinden bir nur üzere bulunan kimse, kalbi imana kapalı kimse gibi midir? Allah’ın zikrine karşı kalpleri kaskatı olanların vay haline! İşte onlar açık bir sapıklık içindedirler.” [2](#)

Bu ayet, nur-u iman ile kalbi genişleyen ve nuraniyete eren bir kimse ile, gaflet ve cehalet içinde kalan ve Allah’ı zikirden yüz çeviren ve böylece kalbi katılaştıran kimsenin bir olmayacağını açıkça ifade etmektedir.

Evet, Allah zikredilince mü’minin kalbinde havf ve haşyet, O’na karşı tazim ve tebcil hissi tecelli eder; imanı artar, kalbi tenevvür eder, tasdikleri daha ziyade kuvvet bulur. Cenab-ı Hak bu hususu bir ayette şöyle ifade buyurur:

“ Mü’minler ancak o kimselerdir ki; Allah zikredildiği zaman kalpleri ürperir, Onun ayetleri kendilerine okunduğu vakit (bu) onların imanlarını artırır. Onlar sadece Rablerine tevekkül ederler.” [3](#)

Kalbin uyanık olması zikir ile meşgul olmak, gaflette olması da ondan uzak kalmaktır. Zira zikir gafleti izale eder. Demek ki, kalbi, haram nazardan, yalandan, gıybet, kin ve haset gibi ahlak-ı seyyieden muhafaza edip, onun ıslahına çalışmak ve onu marifetullah, muhabbetullah, ubudiyet ve zikir ile “kalbi selime” kavuşturmak, insanın en mühim ve hayati vazifelerinden biridir.

Kalb-i selim sahibine şeytan yanaşıp vesvese veremez. Nitekim bir ayette mealen

şöyle buyrulur:

“O gün ki, ne mal faide verir ne de evlatlar. Ancak Allah’a selim bir kalp ile varan kimse müstesna.” 4

Kalbini şirk ve nifak gibi marazlardan selamete erdiren kimsenin malı ve evladı faydalı olur. Dünyada selâmet-i kalbe ve sağlam bir imana sahip olunmalıdır ki, ahirette de saadet ve selamete kavuşulsun.

Evet, kalbin rikkati Allah korkusu; sefası, müminler hakkında iyi düşünüp, onları Allah için sevmektir. Kalbin selabeti de din düşmanlarına karşı şiddetli ve izzetli olmak ve müminlere karşı da zillet içinde merhamet ve muhabbet göstermektir. Peygamber Efendimizin (asm.) sürekli okuduğu

“Allah’ım! Senden seni sevmeyi, seni sevenleri sevmeyi, senin rıza ve muhabbetine kavuşturan amel-i salihî işlemeyi niyaz ederim.”

duasını her mümin, kâmil imanı kazanmak için lisanından düşürmemelidir. Zira, insanın kalbi, Allah’ın ve Hazret-i Peygamberin (s.a.v) muhabbeti ile dolmazsa kemal-i imanı elde etmiş olamaz.

Evet, kalp, Allah’a dost olmanın, O’nu sevmenin ve O’nu zikretmenin şevk ve heyecanı ile mesrur olur. O cemalin didarına velev bir saniyecik olsun nail olmak, o kalp sahibi için cennetlere değişilmez bir makam-ı âlâdır.

Bir insan, kalp ve ruhunu, akıl ve hissiyatını kelime-i tevhid ile tenvir ederse, derece derece kemal-i imanı kazanır, Allah’ın feyzine, rızasına ve saadet-i ebediyeye mazhar olur.

Allah için olan muhabbetler hem lezzetli, hem daimi, hem kedersiz ve hem de sevaplı olur. İnsanı dünya ve âhîret saadetine mazhar eder. Eğer dünya zevkleri ve maşukaları, cazibeleri ile o kalbi kendisine çekmese, o kalp, muhabbet ve aşk-ı ilâhînin neşesiyle huzur bulur. Zira, o cemalin sonsuz cazibesi, sürur-u zevki ve O’nun muhabbeti, fani ve geçici olan dünyanın birkaç günlük zevkiyle mukayese edilmez. İnsanın kalbine yerleştirilen nihayetsiz muhabbet, nihayetsiz cemal ve kemal sahibi olan Cenab-ı Hakk’ı sevmesi için verilmiştir.

“İnsan, kâinatın en câmi’ bir meyvesi olduğu için, kâinatı istila edecek bir muhabbet o meyvenin çekirdeği olan kalbine dercedilmiştir. İşte şöyle

nihayetsiz bir muhabbete lâıık olacak, nihayetsiz bir kemal sahibi olabilir.”[5](#)

Dünya, insanın arzu ve emellerini tatmin için kâfi değildir. Bunun içindir ki, dünyanın güzel manzaralarını kısa bir zamanda temaşa edip; onun zevk ve sürurlarını tatmak, ancak insanın iştihasını açar, fakat doyurup tatmin etmez.

“Ancak o ruhun arzularını ve meyillerini tatmin ve temin edecek, âlem-i âhirettir.” [6](#)

İnsan, ebed için yaratıldığından onun kalbi, dünyanın fani lezzetleri ile asla tatmin olmaz; ancak ebedi alemde, ebedi nimetlerle tatmin olur. İnsan, ancak zevali mümkün olmayan Kâdir-i Zülcelal’e kalbini bağlayıp, O’na intisap etmekle saadete kavuşur. Böyle bir insan her şeye rağmen, ömrünü daima elemsiz ve kedersiz geçirir.

Saadet ve sürurla yaşamak isteyen bir kimse, kalbini asla fanî ve zevale mahkum olan şeylere bağlamaz. Zira, dünyada mükemmel bir saadet yoktur. Uzaktan sesini duysak bile kendisine kavuşmak mümkün değildir. Dünya ancak ızdırap, meşakkat ve musibetlerin mahallidir. Bediüzzamanın ifadesiyle; *“Bir lezzet verse, bin elem takar çektirir. Bir üzüm yedirse, yüz tokat vurur.”*

Dünyada fazilet ve marifetten başka hiçbir şey insanı tatmin ve mutlu edemez; onu saadete kavuşturamaz. Nitekim Cenab-ı Hak mealen şöyle buyurmaktadır:

“İyi biliniz ki, kalpler ancak Allah’ı zikretmekle (anmakla) huzur bulur.”[7](#)

* * *

Vicdan, insanın kendi fiil ve hareketlerini tetkik ve muhakeme ederek, lehinde veya aleyhinde hüküm veren sadık bir hâkim ve gizli bir histir. Bediüzzaman Hazretleri de vicdanı şöyle tarif eder:

“Vicdan, fitrat-ı zîşuurdur.” [8](#)

Cenab-ı Hakk'ın insanların kalbine ihsan ettiği bir marifet nuru olan vicdan, hayrı kabul ve şerri reddeden, haksızlığı kabul etmeyen emin bir mürşittir. Saadet, istikamet, nefis muhasebesi, tedbir, insaf, merhamet ve adalet gibi ulvi hasletler vicdanın mümeyyiz vasıflarındandır.

Vicdanın en önemli ve en birinci özelliği, insana sonsuz aciz ve fakir olarak yaratıldığını her zaman hatırlatmasıdır. Böylece insanı, Halık'ını aramaya sevk eder.

“Evet fitrat ve vicdan akla bir penceredir. Tevhidin şuanı neşrederler.”[9](#)

İnsan, bütün düşmanlarına karşı onu koruyacak bir Kadir-i Mutlaka dayanır ve Ondan medet ister. Bütün ihtiyaçlarını yerine getirecek bir Ganiyyi Rahim'in dergahına iltica eder. Her vicdan sahibi bütün bu kainatı ve içindeki eşyayı ona hizmet ettiren bir zatın varlığını kabul eder. Bediüzzaman Said Nursi Hazretleri bu hakikati şöyle ifade eder:

“ Akıl ta'til-i eşgal etse de nazarını ihmal etse, vicdan Sâniî unutamaz. Kendi nefisini inkâr etse de; onu görür, onu düşünür, ona müteveccihdir.”[10](#)

“Vicdan, cezbesi ile Allah'ı tanır.”[11](#)

Ayrıca insanın uzun yaşama arzusu, ölmek istememesi de onun vicdanındaki beka arzusundan kaynaklanmaktadır. Zira, insanın vicdanında bekaya arzu ve ebediyete meyil ve iştiyak vardır. Bediüzzaman bu hakikati şöyle ifade eder:

*“İnsanın fitrat-ı zîşuuru olan vicdanı, saadet-i ebediyeye bakar, gösterir. Evet, kim kendi uyanık vicdanını dinlerse '**Ebed!.. ebed!**' sesini işitecektir. Bütün kâinat o vicdana verilse, ebede karşı olan ihtiyacının yerini dolduramaz. Demek o vicdan, o ebed için mahluktur.” [12](#)*

Bundan dolayıdır ki, hiçbir insanın, vicdanından gelen “Necisin? Nereden geliyorsun? ve Nereye gidiyorsun?” gibi müthiş suallerin cevabını düşünmemesi ve onların cevabını bulmadan huzur ve rahata kavuşması mümkün değildir Bazı kimseler zaman zaman vicdanlarını rahatsız eden bu gibi suallerin cevabını düşünmeden işi halletmeye çalışırlar. Halbuki, inanma hissi insanın fitratında ve vicdanında dercedilmiştir. Bazıları da bu fitri hissi teslis inancı gibi batıl inanışlara sarak bulmaya çalışmışlardır. Bir kısmı da insana uluhiyet isnat etmiş, kimisi de kendileri

gibi mahluk olan güneşe, ateşe, nehire, yıldızlara ve sığira taparak dalalete sapmışlardır.

Halbuki Bediüzzaman Hazretleri insanın ancak Allah'a ve ahirete iman etmesiyle vicdanının tatmin olacağını şöyle ifade eder:

“Ey insan! Senin nokta-i istinadın ancak ve ancak Allah'a olan imandır. Ruhuna, vicdanına nokta-i istimdad ise ancak âhirete olan imandır. Binaenaleyh bu her iki noktadan haberi olmayan bir insanın kalbi, ruhu tevahhuş eder; vicdanı daima muazzeb olur. Lâkin birinci noktaya istinad ve ikincisinden de istimdad eden adam kalben ve ruhen pekçok zevk ve lezzetleri, ünsiyetleri hisseder ki; hem müteselli, hem vicdanı mutmain olur.”[13](#)

Hakkı kabul, haksızlıktan nefret etmek vicdanın şanıdır. Vicdan o kadar doğrudur ki, sahibini her zaman mahkum etmekten çekinmez. Bunun içindir ki, “Vicdan yalan söylemeyen bir muhbir-i sadıktır.” sözü darb-ı mesel olmuştur.

Vicdan, verdiği hükümlerde yanılmaz ve aldanmaz. Zira, vicdanın müsteşarı akıl ve ilimdir.

O, daima adalet ve insafı, ittifak ve ülfeti sever. Hasenattan hoşlanır, seyyiattan nefret eder. O, insanın akıl ve hakikate muhalif işlerinde, onu ölünceye kadar tazîb eder. Hayır ve hasenat yaptığı zaman ise, onu huzur ve saadete gark eder. Bu d ünyada vicdanen rahat olmak kadar tatlı bir şey yoktur.

Haksızlık ve zulüm yapan bir insanın vicdan azabı çekmemesi mümkün değildir. İnsanın taşıdığı vicdanı, yaptığı zulüm ve kötülüklerden dolayı daima sahibini tazip eder. Öyle ise bir insan, bir fiili işlemeyen önce çok iyi düşünmeli, eğer yapacağı iş, dünya ve ahiretine zararlı ise terk etmelidir. Hatta müftü o işin yapılmasına fetva verse bile, o kendi vicdanına danışmalı, eğer vicdanen rahat ediyorsa o işi yapmalıdır. Nitekim Peygamber Efendimiz (sav) “Müftü (senin lehine) fetva verse de sen yine kalbine danış (üç defa tekrar ederek).” buyurmaktadır. O halde tutum ve davranışlarımızda “Vicdanımıza soralım. Bakalım o ne hüküm veriyor. Halimizi ve efalimizi beğeniyorsa ne büyük şeref, ne büyük nimet! Beğenmiyor ise, kusurumuzu anlayıp ıslahına çalışalım. Onun halisane nasihatlerini can kulağıyla dinleyelim ki, saadet ve selamet ondadır.”

Bir Arif-i billâh da vicdana şöyle sesleniyor:

“Ey Vicdan! Ey nur-u irfan! Seni hakkıyla kim tarif edebilir. Sen melekut âlemine mensup mücerret bir mana-yı muallasın. Letafet ve nezahette ancak ruh sana şerik olabilir. Ruh nasıl göze görünmezse, nasıl idraki

mümkün değilse, nasıl latif ve şerif bir cevher-i nuranîyse sen de öylesin. Evet, her ikinizin mahiyeti de biz insanlara göre birer muammadır. Fakat mevcudiyetiniz faaliyetiniz ile bilinir."

"Ey Vicdan! Ey Feyz-i Yezdan! Âlem senin ulvî şanına hayrandır. Hayır ve şerri, hak ve batılı gayet kat'î bir isabet, bir vukuf ve irfan ile tefrik ve temyiz ederek doğru yolu bize gösteren sensin. Hasenatımızı takdir, seyyiatımızdan dolayı bizi tevbih ve tazip eden, iyiliğimizi isteyen sensin. Kalbimizin serir-i saltanatında senin gibi bir hükümdar-ı adilin bulunması bizim için ne büyük bir saadettir!

"Ey Vicdan! Ey Mürebbi-i insan! Beşeriyet her zaman senin irşadına muhtaçtır. Biz eminiz ki, dünyada beşeriyet buldukça sen bu lütf-u irşadı esirgemeyeceksin. Şayan-ı teessürdür ki, her vakit emir ve irşadına muhalif hareketlerde bulunanlar da oluyor. Keşke onlar seni dinleselerdi de ebedi bir azap ile mahkum ve muazzep olmasalardı."

Cenâb-ı Hakk'ın insana lütfu, keremi ve inayeti aşikârdır. Her hayır ve nimetin, saadet ve huzurun tükenmez menbaı yine O'nun ihsanıdır. Faraza Cenab-ı Hak, kullarından şükür istemese bile, insanın vicdanı, böyle rahmet ve kerem sahibi bir Zat'a karşı sonsuz hamd ve şükretmeyi emreder. "Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır." sözü darb-ı mesel olmuştur. İnsana verilen kalp, ruh ve akıl gibi enfusî nimetler ile göz, kulak ve dil gibi afaki nimetlerin hatırı ve şükrü nasıl ödenir? Her insan vicdanen bilir ki, başta vücudu olmak üzere bütün bu nimetler hep Allah'tandır.

Bediüzzaman bu hakikati şöyle ifade eder:

"Hem insanın vücudu ve cesedi bile onun değildir. Çünkü kendisinin eser-i san'atı değildir. O vücudu yolda bulmuş, lakita olarak temellük de etmiş değildir. Kıymeti olmayan şeylerden olduğu için yere atılmış da insan almış değildir. Ancak o vücud hâvi olduğu garib san'at, acib nakışların şehadetiyle, bir Sâni'-i Hakîm'in dest-i kudretinden çıkmış kıymetli bir hane olup, insan o hanede emaneten oturur. O vücudda yapılan binlerce tasarruftan ancak bir tane insana aittir."

"Ve keza esbab içerisinde en eşref, en kuvvetli bir ihtiyar sahibi insan iken, e'âl-i ihtiyariye namıyla kendisine mal zannettiği e'âlin ekl, şürb gibi en âdi bir fiilin husulünde, yüz cüz'ünden ancak bir cüz'ü insana aittir."[14](#)

Şunu da belirtmek isterim ki, bir insanın sadece fen ilimlerinde terakki etmesi onun en ince sırlarına vakıf olması, dünyada mesleğinin zirvesine çıkması yeterli değildir. **Akıllı insan**, hem dünyaya, hem de ahirete ait işlerini beraberce yürütür. Dünya nimetlerinden faydalanmak için elinden geleni yapar, mesleğinde en ileri olduğu halde, ahiretini de dünya için asla ihmal etmez. “*En bahtiyar odur ki, dünya için ahiretini unutmazın*” hakikatına uygun yaşar. Bir ayette mealen şöyle buyrulur:

“(Onlar), nice erler ki, ne ticaret ne de alışveriş kendilerini Allah’ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekat vermekten alıkoymaz; Onlar, kalplerin ve gözlerin dikilip kalacağı bir günden korkarlar.”[15](#)

İşte bu insanlar, erbabı hikmet nazarında bahtiyardırlar. Zira bunlar,

“Allah’ın sana verdiği şeylerden ahiret yurdunuara. Dünyadan da nasibini unutma.”[16](#)

ayetinin manasına uygun olarak yaşarlar.

Evet, dünya ve ahirete ait emirleri düşünmeyen bir insan, yaratılış hikmetine uygun hareket etmemiş olur. Böyle insanlar, aklen, vicdanen ve hikmeten zemme müstehaktırlar. Zira, en şerefli ve en mükerrem insan, dünya ve ahiretini muvazene ile götürendir. Sadece dünyaya hasr-ı nazar eden ve ahireti hiç düşünmeyen insanın vicdanı onu daima huzursuz edecektir. Cenabı Hakk’ın sayısız nimetlerinden istifade edip, O’na ibadet ve şükür etmemek en büyük bir nankörlüktür.

“Vicdanın ziyası, ulûm-u diniyedir. Aklın nuru, fûnun-u medeniyedir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecelli eder. O iki cenah ile talebenin himmeti pervaz eder. İftirak ettikleri vakit; birincisinde taassub, ikincisinde hile, şübhe tevellüd eder.”[17](#)

Sual: Bazı insanlar yaptıkları zulüm ve kötülüklerden dolayı neden vicdanen rahatsız olmuyorlar hatta lezzet alıyorlar?

Cevap: Bu sorunun cevabına geçmeden Bediüzzaman Hazretleri’nin şu veciz sözlerine kulak verelim:

“Hiçbir fâsık yoktur ki, sâlih olmasını temenni etmesin ve âmirini ve

reisini mütedeyyin görmek istemesin. İllâ ki, el'iyazü billah irtidad ile vicdanı tefessüh edip, yılan gibi zehirlemekten lezzet alsın.”[18](#)

Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi, bazı insanlar fıtratlarındaki ulvî ve nezih his olan vicdanları ve kalplerindeki nur-u marifet söndüğünden dolayı yaptıkları zulüm ve cinayetlerden müteessir olmuyor, hatta gurur duyuyorlar. İşte bunlar ayetin ifadesiyle *“hayvandan daha aşağı”* bir derekededirler. Eğer bütün insanlar bozulmamış birer vicdana sahip olsalardı, insanlık âleminde işlenen bu zulüm ve cinayetler asla olmazdı. Yine Bediüzzaman’ın buyurduğu gibi; *“ vicdan bu derece teellüme tahammül edemediğinden; o yolda giden, iki şeyden birisine mecbur olur. Ya insanıyetten tecerrüd edip nihayetsiz vahşeti iltizam ederek öyle bir kalbi taşıyacak ki, kendi selâmetiyle beraber umumun helâketi onu müteessir etmesin veyahud kalb ve aklın muktezasını ibtal etsin.”[19](#)*

Ölmeden Önce Vicdan Muhasebesi Yapmak

İnsan, her gün kendini hesaba çekmeli ve âhiret için ne gönderdiğine bakmalıdır. Bunu yapmak aklın ve vicdanın gereğidir. İnsanın ebedi hayatını kazanması ve ebedi saadetlere nail olması, ancak bu fanî dünyada yapmış olduğu ibadetlerine, hayır ve hasenelerine bağlıdır.

Bir ayette mealen şöyle buyurulmaktadır:

“Ey iman edenler! Allah’ın azabına maruz kalmaktan korunun. Herkes yarın âhireti için ne gönderdiğine dikkat etsin.”[20](#)

Hazret-i Ömer de (ra.), *“Hesaba çekilmeden evvel, kendinizi hesaba çekiniz.”* buyurmuştur.

Dünyaya gelmiş ender dâhilerden ve hükemalardan biri olan Franklin,

“Ben kendimi çok günahların içinde görüyorum. Onun için nefsimin arzularına uymayarak ve yaptıklarım dikkat ederek, onu ıslaha çalışıyorum.”

*“Defterimde hatalarımın azaldığını görmek beni vicdanen ve ruhen rahatlattı. Hayatım boyunca Cenab-ı Hakkın birçok lütuf ve ihsanlarına mazhar oldum. **'Nefsini tanıyan, Halık'ını tanır.'** hakikatini anladım.”* demiştir.

İşte bu zat, insanın kendini bilmesi ve muhasebe etmesi için on üç tavsiyede bulunmaktadır:

- *Nefsine hakim olmak için az ye.*
- *Kendine ve başkalarına hayırlı şeylerden bahset, boş ve malayani şeyleri söyleme.*
- *Her işine bir zaman ve her şeye bir makam tayin et, bugünün işini yarına bırakma.*
- *Yapabileceğin hayırlı işlere başla, başladığın işi bitirmeye çalış. Dünyana ve âhiretine faydalı işler yapmak için sabırlı ol.*
- *Kazandığın serveti kendine, ailene ve bütün insanlara faydalı olacak şeylere harca. Ancak, müsrif olma ve iktisatlı davran.*
- *Hazinelerin en büyük anahtarının zaman olduğunu bil ve onu hayırlı işler yapmakta kullan.*
- *Aleyhine bile olsa doğruluktan ayrılma.*
- *İnsaf ve adaletle iş gör. Haklıyı bırakıp, haksıza taraftar olma.*
- *Her şeyde ifrat ve tefritten kaçın, sırat-ı müstakim üzere ol.*
- *Her neye maliksen hepsinin de latif ve nazîf olmasına dikkat et.*
- *Sana gelen her musibet ve her sıkıntıya tahammül et. Allah'tan saadetli günler için niyaz ve temennide bulun.*
- *Namusunu hayatından mukaddes bil ve onu muhafaza et. Aynı şekilde başkalarının da namus ve iffetini de mukaddes bil.*
- *İzzet-i nefsine itibar et. Bununla birlikte nefsini bütün insanlardan aşağı gör.*

Franklin, her akşam kendisini hesaba çeker, fazilete muhalif hareketleri için tevbe eder, onların telafisine çalışırdı. Çünkü, insanın dünya ve ahiret saadeti, ölmeden evvel kendini hesaba çekip, ona göre hareket etmesine bağlıdır. *"Yaptığınız iyilikler içinde Allah'a şükredin. Çünkü her hayır O'ndandır."*

Franklin, gençlere de *"İnsanı insanıyetten çıkaran, onu hayvandan daha aşağı derekeye düşüren sefahat ve diğer ahlak-ı rezileden uzak durmalarını, iffetli ve"*

faziletli olmalarını tavsiye eder, böyle olursanız Allah'ın lütuf ve inayetine mazhar olursunuz." derdi.

Dipnotlar:

- [1](#) Lem'alar.
- [2](#) Zümer Suresi, 39/ 22.
- [3](#) Enfal Suresi, 8/2.
- [4](#) Şuara Suresi, 26/ 88-89.
- [5](#) Sözler.
- [6](#) İşarat'ül İ'caz.
- [7](#) Ra'd Suresi, 13/ 28.
- [8](#) Mesnevi-i Nuriye, s.254.
- [9](#) Mesnevi-i Nuriye.
- [10](#) Mesnevi-i Nuriye.
- [11](#) Sözler, s. 700.
- [12](#) Sözler, s. 522.
- [13](#) Şualar.
- [14](#) Mesnevi-i Nuriye.
- [15](#) Nur Suresi, 24/37.
- [16](#) Kasas Suresi, 28/77.
- [17](#) Münazarat, 86.
- [18](#) Mesnevi-i Nuriye.
- [19](#) Mesnevi-i Nuriye.
- [20](#) Haşir Suresi, 59/18.